

IZGUBLJENOST

Plesati.

Vsakdo lahko dobi krila to noč.

Vsa črna letaje plešem to noč
po grobovih joka.

Plesati.

Roko v roki s strupenim pajkom.

Lice ob licu s strupenim pajkom.

Vsakdo se mora smejati.

Smejati to noč.

Plesati. Glava ... glava mi je ostala
nekje v vrbovih vejah.

Plesati. Globoko v grobu
negibno leži pod težkimi kamni
mrtvi obraz upanja ... Plesati!

SPREMEMBA

Michel Butor

Vlak, ki je odpeljal, kot odpelje sleherni dan, ob osmih deset z Lyonske postaje v Parizu in ki mu je, kot kažeta navzkriž položena nožek in viličice, priključen jedilni voz, in tudi jedilni voz, kjer si že bil, kot sta bila v njem tudi mlada zakonca, in kamor boš šel spet kosit, večerjat pa ne, ker bo tedaj namesto njega že drug, italijanski, se bo ustavil v Dijonu in odpeljal dalje ob enajstih osemnajst, vozil skozi Bourg ob trinajstih dve, zapustil ob štirinajstih enainštirideset Aix-les-Bains (na hribih okoli jezera bo najbrž že sneg), se ustavil za triindvajset minut v Chambéryju, da počaka na zvezo, na meji pa bo stal zaradi pregleda ob šestnajstih osemindvajset do sedemnajstih osemnajst (hišica za imenom postaje Modane je hieroglif, ki pomeni carino), na torinsko postajo Piazza Nazionale bo pripeljal ob devetnajstih šestindvajset (o, takrat bo že zdavnaj noč), odpeljal z nje ob dvajsetih pet, zapustil postajo Piazza Principe v Genovi ob dvaindvajsetih devetintrideset, dospel v Piso ob enih petnajst, končno pa v Rim—

Termini jutri zjutraj ob petih petinštirideset, precej pred svitom — vlak, ki ti je skoraj neznan, saj se ponavadi voziš z drugim, s tistim, ki ga v voznem redu najdeš v sosednjem stolpcu, z brzcem številka 7, rimskim ekspresom s spalniki, ki ima le prvi in drugi razred in je dosti hitrejši, saj prevozi pot v osemnajstih urah in štiridesetih minutah, tale pa, no poglejmo, tale rabi zanjo enaindvajset ur in petintrideset minut, razloček znaša torej, no poglejmo, dve uri petdeset minut, pa tudi urnik je tolikanj pripravnejši, ker odpelje ob času večerje in pride na cilj v začetku naslednjega popoldneva.

Če bi hotel poiskati za vlak, v katerem sediš, bolj natančne podatke (urnik onega drugega, rimskega ekspresa, s katerim se navadno voziš, znaš skoraj na pamet, in kadar se pelješ z njim, ne potrebuješ te kvadratne knjižice, v kateri se kljub izkušnosti tako težko znajdeš), bi moral pogledati na tabelo 500, kjer je proga opisana bolj natančno in kjer so navedene vse postaje, celo tiste, na katerih se vlak ne ustavi, a od Mâcona dalje, kjer zapustimo glavno progo Pariz—Marseille, na tabelo 550, od Modane naprej pa bi moral imeti italijanski vozni red, zakaj v temle so omenjene samo glavne postaje: Torino, Genova, Pisa, a čisto gotovo se bo vlak ustavil še kje drugje, verjetno v Livornu in morda v Civitavecchiji.

Takrat bo še temna noč. Prebujanje iz dostikrat pretrganega spanja bo mučno, zlasti če boš moral ostati na tem slabem sedežu sredi klopi, a vendarle imaš precej upanja, da se boš presedel v kakšen kot, ko bo ta ali oni sedanjih sopotnikov izstopil, zakaj nemogoče je, da bi se vsi peljali čisto do konca.

Kateri od šestih bodo tedaj še v oddelku, ki ga bo verjetno razsvetljevala samo modra nočna lučka, tista mala, temna in kroglasta žarnica, vidna v notranjosti svetilke sredi med obema drugima, ki sta prozorni in hruškasti? Luči po hišah na deželi bodo že pogašene. Mimogrede boš videl žaromete kakšnega kamiona, svetilke kakšne postaje; zeblo te bo; potipal si boš brado, ki bo tedaj bolj kosmata kot zdaj; vstal boš, stopil iz oddelka in šel do konca hodnika ter si tamkaj izmil oči.

Tedaj se bodo za petrolejsko rafinerijo s plamenom in žarnicami, ki ji krasijo visoke aluminijaste stolpe, kot da bi bili božična drevesca, in medtem ko boš obkrožil skoraj vse mesto, še temno in zaspano, po katerem pa bodo že drdrali vozovi cestne železnice in trolejbusi, tedaj se bodo zvrstile pred tabo postaje predmestij: Roma—Transtevere (in zagledal boš nekaj odsekov v črni vodi reke), Roma—Ostiense (zaslutil boš okope in svetli vrh piramide), Roma—Tuscolana (tedaj bo prišla

šele Porta Maggiore in od tam boš začel prodirati naravnost proti središču).

Končno pride Roma—Termini, prozorno postajno poslopje, kamor je tako lepo priti ob svitu, kot bi te pripeljal ta vlak ob drugem letnem času, a na žalost bo jutri še temna noč.

Onkraj hodnika je kmetija s skupino rumenih topolov, kolovoz, ki se skriva in spet prikaže za velikim, vzbočenim glavnikom brazd, po katerem kljuvajo krokarji, kolovoz, po katerem se je pravkar pripeljal motociklist s čelado in usnjeno jopico, motociklist, ki se bliža progi in izginja med nasipi pod mostom, kjer prav zdajle vidiš lokomotivo, ki te vleče, in tiste prve vozove tik za njo. Skušaj ga še enkrat videti tam za šipo med duhovnikom in mlado ženo, a zdaj je najbrž že daleč za vlakom.

Za to potovanje si se odločil nenadoma, saj v ponedeljek zvečer, ko si se vrnil k večerji, in sicer brez kovčka, ki si ga pustil v svoji pisarni na Avenue de l'Opéra, tam, kjer se odcepi Rue Danièle—Casanova, ker nisi imel avta, saj takrat o tem potovanju še ni bilo govora, zakaj čeprav si že dolgo nameraval poiskati Cécili službo v Parizu, vendarle nisi dotlej ukrenil še nič določenega in si šele v torek zjutraj, ko si že pregledal vse tekoče zadeve in prebral vso pošto, ki se je nabrala med tvojim bivanjem v Rimu, telefoniral enemu svojih odjemalcev, Jeanu Durieuju, ravnatelju potovalne pisarne Durieu, katere izložbe si videl s svojega okna, in ga s prošnjo, da bi o stvari molčal, vprašal, ali morda ve za kakšno mesto, ki bi bilo primerno za izredno bistro, kakšnih trideset let staro žensko, ki govori gladko angleško in italijansko in je zdaj, če pomniš prav, tajnica vojaškega atašeeja na francoski ambasadi v Rimu, a ji ta služba ni posebno všeč in bi bila zadovoljna s precej skromno plačo, ker si tako zelo želi nazaj v Pariz.

Odgovoril ti je, da bi utegnil najti kaj primernega; poklical te bo, brž ko bo pozvedel, in res je na tvoje veliko presenečenje in zadovoljstvo storil tako še isto popoldne in ti povedal, da želi izvesti v svojem podjetju nekaj sprememb, a oseba, o kakršni si mu pravil, bi mu bila v okviru te preosnove zelo koristna, plačilni pogoji, ki jih je predlagal, pa so bili tako ugodni, da si lahko v njenem imenu ponudbo sprejel.

In kdaj naj bi nastopila službo? Kadar ji drago, kolikor prej toliko bolje, a mudi se ne, naj kar lepo v miru uredi svoje zadeve v Rimu, odpove službo, se preseli in nastani v Parizu, saj mu je znano,

kako težko je predvideti vse težave, s katerimi imaš opravka ob takih priložnostih, a iz njegovega glasu in njegove vljudnosti je zvenela neprijetna zaupnost sokrivca.

Tedaj si še nameraval vse urediti po pošti in se sestati s Cécile šele ob prihodnjem mesečnem potovanju, ko se boš peljal na letno skupščino ravnateljev inozemskih podružnic firme Scabelli, a dogodki so se začeli bolj naglo razvijati šele v sredo, čisto gotovo samo zato, ker je bil tisti dan, trinajsti november, tvoj rojstni dan, petinštirideseti po vrsti, a temu prazniku je Henriette, ki ji je bilo še zmeraj do teh smešnih družinskih slovesnosti, posvetila letos zaradi sumov, še veliko bolj upravičenih, kot si sicer misli, prav posebno pozornost v upanju, da te bo zadržala, te zapletla v mrežo drobnih obredov, prav gotovo ne iz ljubezni, saj je vsega tega med vama že zdavnaj konec (in četudi je nekoč bila neka mladostna strast, je vendar ne bi mogel nikoli primerjati z občutkom odrešenja in očaranja, ki si ga spoznal ob Cécili), temveč iz strahu, ki od dne do dne narašča (oh, kako naglo se stara!), iz strahu, da se bo kakorkoli izpremenil red, ki ga je vajena, ne, res ne iz ljubosumnosti, ampak zato, ker neprestano trepetala, da bi se ti neprevidno spozabil ali da bi se resno sprla in bi to njej in otrokom ugrabilo udobje, a tega se ji res ni treba bati, pa tudi zato, ker ti ni nikdar resnično zaupala ali pa ti vsaj že dolgo več ne zaupa, in prav v tem je nedvomno vir tiste odtujenosti med vama, ki postaja od leta do leta hujša, ne zaupa ti, prepričali je niso niti tvoji uspehi in neovržni vzpon, ki se mu ima zahvaliti za to lepo stanovanje, do katerega ji je toliko, njej, ob kateri čutiš, kako te čezdalje bolj, in še preden je imela prave razloge, obsipa z nemimi očitki in te nadzoruje.

Ko si v sredo stopil h kosilu v jedilnico (skozi okno se je bleščal v žarkih belega novembrskega sonca, ki pa je kmalu ugasnilo, čudoviti pas izklesanih okraskov pod pristreškom Panthéona), ko si zagledal svoje štiri otroke, ki so stali togo in posmehljivo vsak za svojim stolom, ko si opazil na njenem obrazu, na njenih v senci skritih ustnicah tisti zmagoslavni nasmeh, si imel vtis, da so ti sporazumno nastavili past, da so darila na tvojem krožniku vaba, da je ves ta tako skrbno sestavljeni obed le zapeljevanje (saj je v dvajsetih letih, kar sta jih preživela skupaj, lahko dodobra spoznala tvoj okus), da je vse preračunano z namenom prepričati te, da si zdaj mož zrelih let, umirjen, ukročen mož, čeprav se ti je šele pred tako kratkim časom odkrilo tisto čisto drugačno življenje, življenje, ki si ga živel le tu pa tam kakšen dan v Rimu, tisto drugo življenje, spričo katerega je to, v pariškem stanovanju, le senca, in zato si se kljub nevolji oklenil previdnosti in se

potrudil igrati njihovo igro, posrečilo se ti je, da si bil videti skoraj vesel, čestital si jim, da so tako dobro izbrali darila, prizadevno si upihnil vseh petinštirideset svečic, a ostal si trdno odločen, da boš kar najprej napravil konec tej trajni prevari, temu preveč zasidranemu nesporazumu. Bil je že skrajni čas!

Cécile bo zdaj prišla v Pariz in prebivala bosta skupaj. Ne bo ločitve, ne bosta dvigala prahu, o tem si bil in si še zmeraj prepričan; vse se bo rešilo mirno, uboga Henriette bo tiho, otroke boš hodil obiskovat približno enkrat na teden; in enako si bil prepričan, da bo Cécile privolila, še več, da se bo zmagoslavno radovala, saj te je že tolikokrat dražila zavoljo tvoje buržujske hinavščine.

O, kar se da hitro moraš zbežati pred zadušitvijo, ki ti grozi, kar se da hitro moraš vdihniti do dna pljuč ta zrak prihodnosti, to bližnjo srečo, kar se da hitro ji moraš naznaniti novico, a ustno, da bo stvar enkrat za vselej in nedvoumno opravljena.

Zato si popoldne na Avenue de l'Opéra pogledal, če morda nimaš kakšnega posebno nujnega dela, povedal svojemu pomočniku Maynardu, da boš za nekaj dni odpotoval, odpotoval od petka do torka, poslal Marnala kupit vozni red, ki ga držiš zdaj v rokah, a ga nisi prosil, naj ti kupi vozni listek in ti rezervira sedež, ker ti ni bilo čisto nič do tega, da bi se v uradu spraševali, čemu spet potuješ v Rim.

Ko si zvečer Henrietti povedal, da moraš zaradi nepričakovanih razlogov odpotovati v petek zjutraj, se pravi to jutro, ki pravkar poteka, se ni začudila potovanju samemu, saj se ti je že večkrat primerilo, da si moral zaradi kakšne nujne zadeve med dvema rednima potovanjema na izreden obisk v centralo podjetja, pač pa se je čudila nenavadni in očitno neprikladni uri odhoda, ki si si jo bil izbral, izbral zato, da bi lahko prebil ves konec tedna s Cécile, da bi lahko jutri, v soboto, z njo kosil, in priznati moraš, da tudi zaradi tega, ker ima ta vlak vozove tretjega razreda in ker si menil, da te bo ta muha, ki je za nadaljnji razvoj tvojega življenja seveda zelo pomembna, a bi se je pravzaprav lahko odrekel, že tako in tako dovolj stala, saj ti stroškov seveda nihče ne bo povrnil, zagadatelj te je začela zaslliševati prav o tej točki, o uri in vlaku, ki si si ju izbral, ti pa si si moral izmišljati zlagane razloge, in sicer precej nespretno, tako da je vsakega zlahka pobila s popolnoma upravičenimi ugovori, na katere nisi znal odgovoriti, in se je torej še bolj čudila, ko je videla tvojo nesmiselno trdovratnost.

Med večerjo, ki je sledila in je bila za vse precej mučna, so otroci tiščali nosove v krožnike in se brez prestanka potuhnjeno režali, vidva pa skoraj besedice nista izmenjala, razen ko je Jacqueline, ki si jo

poslal umiti si od črnila popackane roke, odšla skomizgajoč z rameni in si se ti hudo razjezil nad njo, a njeni materi se je seveda zdelo prav, da jo vzame javno v zaščito, tako da je mala, ki je v kopalnici slišala vsako besedo glasnega pogovora, prišla nazaj ter sedla za mizo vsa ponosna, ker je navsezadnje zmagala ona (ravno ona, najmlajša, ki jo imaš najrajši, zakaj z drugimi te ne veže nič prisrčnega, o njih ne veš, kaj si mislijo, ne moreš doumeti, kaj jim je vseč, v nekakšni zaroti so prav vsi trije zoper tebe, razen seveda, če se fanta pretepata), in ta prizor bi spodnesel zadnje pomisleke, če ti bi jih bilo sploh še kaj ostalo.

Ko si pogoltnil zadnji grižljaj, si nataknil plašč, stekel po stopnicah, stopil v ulici Estrapade v garažo po svoj avto, se odpeljal iz mesta, prevozil skoraj sto kilometrov v noči in dežju in pustil voz ob robu pločnika na Panthéonskem trgu, ko si se vrnil že po polnoči, potem pa si se znašel v vajini postelji ob Henrietti, ki še ni spala, ki ti ni ničesar rekla in te je samo merila z malce posmehljivim in zaničljivim pogledom.

K sreči pa se je naslednjega dne, to se pravi včeraj, v četrtek, vse pleglo in pri mizi si imel mir, zunaj pa je vladal obupen mrz, ki ni odjenjal, temveč vse bolj in bolj pritiskal, da, včerajšnji dan, ko si hitel in se razburjal, ker si moral zavoljo kratkih počitnic, ki si si jih vzel prav predrzno tja do srede, urediti tiste zmeraj tako zapletene posle firme Scabelli, a zvečer se ti je zdelo, da se je prometni voz na trgu Théâtre-Français razpletal še bolj počasi kot ponavadi, v garaži, kjer si želel, da bi v tvoji odsotnosti skrbno očistili voz, ki je ta teden nenaravno škripal, si moral čakati, in končno, ko ti je že zmanjkalo potrpljenja, pošteno zarohneti, da se je uslužbenec izvolil zmeniti zate, a na Panthéonskem trgu številka pet dvigalo ni delovalo in si moral peš v četrto nadstropje, kljub zamudi pa miza še ni bila pogrnjena in si slišal, kako se Henri in Thomas v svoji sobi zmerjata, zraven pa, kako neučinkovito in nerodno ju zmerja Henriette, ki je prišla potem na hodnik, da bi poklicala Madeleino, in je imela spet tisti svoj turobni, izčrpani pogled, tak, kakor da bi bila mrtva, a ko te je zagledala, sta ji v očeh zagorela sum in zamera, pa tudi tisti prezir, ki te z njim muči, kakor da si ti kriv njenega preočitnega propadanja, in vse to polovično življenje se je sklenilo okrog tebe kot klešče, kot roke, ki te davijo, vse to okrnelo, mrakobno življenje, ki mu boš zdaj kmalu ušel.

Zakaj v aktovki si imel vozni red z modrimi platnicami, vozni red, ki ga držiš zdaj v rokah, ki ga tvoje oči še zmeraj gledajo, čeprav zdajle ničesar ne vidijo, in po večerji, tik preden si legel v široko

posteljo sam, brez Henriette, ki je prišla šele tedaj, ko si že spal, si ga položil v kovček na vrh tistih nekaj kosov svežega perila, ki si jih vzel s seboj.

Bil je nekakšen talisman, bil ključ, bil jamščina tvoje rešitve, jamščina, da boš prišel v daljni, z lučjo oblit Rim, v pomlajevalno kopel, ki je zavoljo skrivnostnosti tolikanj bolj čarobna, jamščina poti, ki drži od trupla žene, ki v svoji zaslepljenosti kar naprej in naprej ponavlja koristne kretnje, od strogo izprašujočega trupla, pri katerem si tako dolgo, čeprav oklevaje, vztrajal le zavoljo otrok, od katerih pa te dan na dan ločujejo zmeraj novi valovi, tako da so zdaj zgolj nekakšni voščeni kipi samih sebe, ki čezdalje bolj skrivajo svoje življenje, življenje, ki ga čezdalje manj želiš poznati in se ga udeleževati, od Henriette, ki se od nje ne moreš ločiti, ker ne bi nikdar privolila in ker se hočeš zavoljo svojega položaja ogniti slednje spotike (firma Scabelli, italijanska, klerikalska in farizejska firma, bi ti tako stvar hudo zamerila), od klade, na katero si priklenjen in ki bi te potegnila na zadušljivo dno oceana, oceana dolgočasje, klavrnih odpovedi, razjedajočih in pamet zamegljujočih vsakdanjih opravkov, na dno oceana brez jasne zavesti, v katerem životari — če ne bi imel odrešujoče Cécile, če ne bi imel tega požirka svežega zraka, tega previška moči, te roke-pomočnice, ki se ti ponuja kot poslanka iz srečnih in svetlih pokrajin, — od težke, sitnobne sence, ki se boš končno od nje dejansko ločil, do prelepe čarovnice, ki te bo z enim samim milostnim pogledom odrešila grozne karikature življenja in te v dobrodejni pozabi tistega pohištva, tistih obedov, tistega zgodaj ovenelega telesa in tiste utruja-joče družine, vrnila samemu sebi,

jamščina končno sprejetega sklepa, da se boš odtrgal, da se boš otrešel jarma brezplodnih pomislekov in vse te hromeče strahopetnosti, sklepa, da boš tudi svoje otroke naučil svobode in drznosti, sklepa, ki ti je omogočil, da si neporažen in ne da bi se vsemu odpovedal in ne da bi se za vselej pogubil, preživel ves ta teden števil, pravilnikov in podpisovanja, in je s svojim odsevom razsvetlil ves ta teden dežja, kričanja in nesporazumov,

jamščina potovanja, ki je za Henrietto skrivno, zakaj čeprav si njej povedal, da se pelješ v Rim, si ji vendar prikrl prave razloge, skrivno za Henrietto, ki pa še predobro ve, da tiči za to spremembo urnika skrivnost, tvoja skrivnost, o kateri pa ve, da ji je ime Cécile, tako da skoraj ni mogoče trditi, da bi jo v tej točki varal, tako da tvoje laži vendar niso do kraja zlagane in ne morejo biti čiste laži, ker so kljub vsemu (saj jih lahko z vso pravico gledamo v tej luči) nujna postaja na poti do razčiščenja vajinih odnošajev, do odkritosti,

ki je med vama za enkrat tako močno zamračena, pa tudi do njenega osvobojenja po ločitvi od tebe, vsaj v majhni meri tudi do njenega osvobojenja,

skrivno, ker na Avenue de l' Opéra ne vedo, kam si namenjen, ker pošta ne bo prihajala za teboj, navadno pa so te ob prihodu v hotel Quirinal že čakala pisma in brzojavke, tako da bo teh nekaj dni počitnic zdaj prvič po dolgih letih pravi pravcati oddih, podoben tistemu, ko še nisi imel današnjih odgovornosti, ko še nisi zares uspel,

skrivno, ker pri Scabelliju na Corsu nihče ne ve, da boš od sobote zjutraj do ponedeljka zvečer v Rimu, in ker tega ne sme v tem času nihče izvedeti, kar te bo prisililo k previdnosti, če nočeš tvegati, da bi te kdo od tistih tako prijaznih, tako ustrežljivih in tako domačih uslužbencev prepoznal,

skrivno za zdaj celo za Cécile, saj ji nisi sporočil svojega prihoda, ker bi rad užival ob njenem presenečenju.

A ta skrivnost bo kmalu prav toliko njena kot tvoja, in srečanje, ki se ga ne nadeja, bo meč, ki bo končno presekalo vozle vseh vezi, v katere sta oba zapletena in ki vaju tako boleče vlečejo narazen.

Ponoči te je zbudilo škripanje zavor na Panthéonskem trgu, in ko si prižgal na svoji desni svetilko, prenarejeno iz empirskega svečnika, si se zazrl v nesrečno Henrietto, ki je z odprtimi usti in po blazini razsutimi, že rahlo osivelimi lasmi, spala na drugi strani postelje, od tebe pa jo je ločila nepremostljiva lanena reka.

Prevedla Radojka Vrančič

(Odlomek)